

Dr. Süleyman DOĞANAY

Milli Eğitim Bakanlığı
Öğretmen
sdoganay38@mynet.com

ARİF NİHAT ASYA'NIN KİŞİLİĞİ VE KADER ALGISI: PSİKOLOJİK BİR YAKLAŞIM*

ARIF NİHAT ASYA'S PERSONALITY AND
PERCEPTION OF FATE: A
PSYCHOLOGICAL APPROACH

ÖZ

Bu çalışma, Cumhuriyet dönemi şairlerinden Arif Nihat Asya'nın kişiliğini ve kader algısını psikolojik yönden analiz etmek istemektedir. Analizler gerek şair hakkında yazılan eserler, gerek kendisiyle yapılan röportajlar gerekse kendi şiirleri ve nesirlerinin betimsel analiz ve içerik çözümlemesiyle yapılmıştır. Arif Nihat Asya, hayatında dönüm noktası sayılabilecek ve hayatına yön verdiği düşünülen bazı olaylar yaşamıştır. Öksüz ve yetim olarak büyümesi, çocukluğunu savaşlar ve işgallerin getirdiği felaketlerin alt üst etmesi, eğitimi için şehir şehir dolaşması, ilk eşinden boşanması, ülkenin içinde bulunduğu durum gibi etkenler onun edebî sanatına yansıyan ve kişiliğini etkileyen önemli yaşantılardır. Bu şartlar Arif Nihat'ta sürekli bir hüznün haline ve hasret duygusuna neden olmuştur. Başka bir ifadeyle Arif Nihat Asya'nın gençliği, yirminci yüzyılın ilk yarısında doğan ve o zamanların ruhunu yaşayan sanatçıların çoğunun ruhunda rastlanan melankoli ve arayışın izleriyle doludur. Orta yaş ve yetişkinlik dönemlerinde arayış evresinden durulma haline geçen Arif Nihat'ın bu özellikleri dolaylı yoldan onun kader algısını da etkilemiştir. Gençlik yıllarında genelde isyankâr bir tutum sergileyen Arif Nihat, yetişkinlik döneminde kadere teslimiyetçi bir tavır takınmıştır. Şair, kadere inanmaktadır ve onu metafizik bir mesele olarak irdelemek yerine kadere net bir tavırla kabullenmiştir. Berrak suyun bulanışından sonra tekrar durulmasına benzer şekilde, Arif Nihat Asya da gençlik yıllarındaki ruhi çalkantıların ardından orta yaş ve sonrasında dingin bir halde karar almıştır.

Anahtar Kelimeler: Arif Nihat Asya, Kişilik, Kader Algısı

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the personality and fate perception of Arif Nihat Asya, one of the poets of the Republican era, psychologically. Analyzes were made with works written on the poet, interviews conducted with him, descriptive analysis and content analysis of his poems and proses. Arif Nihat Asya has experienced some events that are thought to be turning points in his life and that are thought to have shaped his life. These traumatic events are important experiences that are reflected in his literary art and affect his personality. Factors such as orphan growing, wars and occupations affecting his childhood, travel around various cities for education, divorce from his first wife, complex conditions of the country are important experiences reflected in his literary art and affecting his personality. These conditions caused a constant feeling of sadness and longing for Arif Nihat. In other words, Arif Nihat Asya's youth is full of the traces of melancholy and searching, like in the souls of many artists born in the first half of the twentieth century and living in the spirit of that time. These traits of Arif Nihat, who reached to calmness from searching stage in the middle age and adulthood, had an indirect effect on his perception of fate. Arif Nihat, who was generally rebellious during his youth, he showed a submissive attitude during his adulthood. The poet believes in fate, and accepted fate in a clearly instead of examining it as a metaphysical matter. Similar to reclarify of clear water after blurring, Arif Nihat Asya has reached a tranquil situation in his middle age and beyond, following spiritual crises in his youth.

Keywords: Arif Nihat Asya, Personality, Perception of Fate

Atıf@

Doğanay, Süleyman. "Arif Nihat Asya'nın Kişiliği ve Kader Algısı: Psikolojik Bir Yaklaşım", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 5, Sayı 10, Bahar 2019, s. 180-200.

* Bu çalışma, "Edebi Bir Eserde Şairin Dini Yaşamaları-Arif Nihat Asya Örneği-" adlı yüksek lisans tezimizden hareketle yapılmıştır.

GİRİŞ

Din Psikolojisinin araştırma alanlarından birisi, edebî şahsiyetlerin eserlerini temel alarak onların dinsel tavır ve tutumlarına açıklık kazandırmaktır (Yavuz, 1982, s. 90). Bu hedef doğrultusunda Türk Edebiyatı’nın tanınmış şairlerinden Arif Nihat Asya’nın mısralarıyla çizilen iç görüntüsünü açığa çıkarmanın çok ilgi çekici bir konu olacağını düşünüyoruz. Araştırmamızın temelini oluşturan soru, Türk Edebiyatı’nda önemli bir yeri olan şairin kişiliği ve bu kişiliğinin kader algısını nasıl etkilediği sorusudur.

Arif Nihat Asya denilince çoğu insanın aklına, Adana’nın düşman işgalinden kurtuluşunun yıl dönümü ve aynı zamanda şairin vefat ettiği beş ocak gününde yazdığı “Bayrak” şiiri gelir. Öyle ki vatan ve bayrak sevgisi içimizde onun şiirleriyle gerçek ifadesini bulmuştur. Ayrıca Fetih Marşı’ndaki Fatih övgüsü ve gençliğe öğütleri birçok insanın dilinde bu ezginin yer almasına vesile olmuştur. Naat’ında ise Hz. Peygamber sevgisi ve özlemi; iman ve inançsızlık, ahlak ve ahlaksızlık, hak ve batıl arasındaki savaş hali duygusal ve coşkulu bir dille tasvir edilmektedir. Bu haliyle o, çoğu insan tarafından sevilen, şiirleri ezberlenen, dinî ve millî bayramlarda şiirlerinden biri okunmadan geçilmeyen bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır. Arif Nihat’ın dinî yaşayışı hakkında halk arasında dillendirilen pek çok görüşün sosyal temsillere bağlı genellemelerden ibaret olduğunu söylemek durumundayız. Arif Nihat’ın halka mal olmuş ve genel anlamda toplumsal bir tasvip kazanmış bir şair olması, bu çalışmaya başlamamızda önemli bir etken olmuştur. Bu nedenle şairin kişiliği ve kader algısının incelenmesi onu anlamayı kolaylaştıracaktır.

Konunun özelliğine göre doğru anlama yolları, sağlam bilgi toplama kaynakları ve gerçeğe uygun işleme teknikleri belirlemek amacıyla, Arif Nihat’ın şiirlerindeki dinî anlayışlara daha iyi nüfuz edebilmek için literatür taraması yapılmıştır. Öncelikle şairin “Ötüken Neşriyat” tarafından “Arif Nihat Asya Bütün Eserleri” adıyla yayımlanan eserlerine, daha sonra onunla ilgili haberler, kitaplar, mülakatlar, hatıralar, gazeteler ve diğer vakitli matbuat gibi Edebiyat Tarihi ile ilgili kaynaklara ulaşmaya çalışılmıştır. Daha sonra şairin ailesi, okul hayatı, ailesinin dinî inançla ilişkisi, çevresinin manevî ve kültürel hayatı, hayatında inançla ilgili önemli dalgalanmaların olup olmadığı, eğitim-öğretim ve mesleki hayatının dinî hayatı ile ilişkileri vb. konularda güvenilir bilgilere sahip olmak amacıyla biyografilerden ve otobiyografilerden faydalanılmıştır. Semantik tahlil yöntemiyle şairin şiirlerindeki dinî duygu, görüş, tutum ve davranışları yorumlanmıştır. Zira

başkalarının iç hayatına, dış dünyayı onların gözüyle görece kadar sokulmak çok zor bir iştir ancak çalışma açısından konuya bakıldığında semantik tahlille anlama metodunun yaşanmış halleri bugüne aktarmada önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Araştıracının görevi, eserin meydana gelmesini sağlayan şartları ve genel atmosferi ortaya çıkarmak ve eseri yazanın durumunu kendine konu etmektir (Egemen, 1952, s. 31). Çalışmada şairle ilgili bir eserden yararlanırken onun hangi şartlarda yazıldığı, subjektif yönü ve eldeki şiirlerin kendi söylediğinden başka daha neler söyleyebileceği düşünülerek yorumlamaya çalışılmıştır. Sonuç olarak Arif Nihat Asya’nın gerek kendi şiirlerinden gerekse kendisi hakkında yazılan eserlerden yola çıkarak onun kişiliği ve kader algısı psikolojik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada veriler gerek şair hakkında yazılan eserler, gerek kendisiyle yapılan röportajlar gerekse bizzat onun şiirleri ve nesirlerinden toplanmıştır. Toplanan verilerin çözümlenmesinde ise betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır.

Arif Nihat Asya’nın Kişiliğinin Dinamikleri

Arif Nihat Asya’nın kişiliğinin oluşumu hakkında tartışmaya girmeden önce kişilik, diğer adıyla şahsiyet kavramının tanımı ve oluşumunu etkileyen faktörler üzerinde durmak gerekir. Burger (2006, s. 23) kişiliği “bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler” olarak tanımlarken, Cüceloğlu (1998, s. 404) ise “bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi” şeklinde tarif eder. Kişilik kavramının genel çerçevesinin genişliği ve psikolojinin gelişimi boyunca etkisi olan yaklaşım ve akımların çokluğu, tek bir kişilik tanımında ittifak etmeyi zorlaştırır (Mehmedoğlu, 2004, s. 42). Ancak yapılan bütün tanımlamalara bakıldığında insanları birbirinden ayıran, bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren, şahıs olarak insanın bütünlüğünü, bütün özelliklerini belirten bir kavram (Kaya, 1998, s. 75) şeklinde tarif edebilmek de mümkündür.

Kişiliğin oluşumu hususunda araştırmacılar tarafından sıkça sorulan sorulardan birisi, kişiliğin doğuştan mı geldiği ya da kişiliğin çevresel faktörlerle mi belirlendiğidir. Psikologlar bu konuyla ilgili olarak insanın kendisi ve dış dünyasıyla olan iki temel ilişkisi üzerinde durur. Nitekim insan, dünyaya geldikten sonra uzun süren bir gelişme sürecine ihtiyaç duyar ve bu süre içinde belli bir dünya ve hayat anlayışına ulaşarak gelişmesini

tamamlayıp toplumuna karışır (Yavuz, 1986a, s. 129). Bireyin kabiliyetleri onun kişiliğinin bir parçası olduğu gibi, kişiliğin şekillenmesinde de önemli bir etkidir. Bireyin ait olduğu kültürün kendine has ayırıcı değerleri, din ve ahlak anlayışı, davranış biçimleri, toplumsallaşma sürecinde kurulan ilişkileri kişiliğinin şekillenmesinde rol oynar. Bu süreçte soy, zaman ve çevre faktörleri insanın kişiliğinin oluşumunda başlıca etkenlerdir ve insanlar arası farklar hem kalıtım ve hem de sosyokültürel çevre farklılıklarıyla açıklanır (Hökekleli, 1985, s. 28). Yavuz’un (1983, s. 111) belirttiği üzere fert, yalnız başına ne doğuştan gelen istidat ve kabiliyetlerin ürünüdür, ne de yalnız başına toplumun mahsulüdür. Kişinin şahsiyet ve karakterinin oluşmasında ruhsal güçlerin ve çevresinden gelen dış faktörlerin büyük etkisi vardır.

Arif Nihat Asya’nın kişiliğinin oluşmasında rol oynayan ‘soy’ faktörü üzerinde konuşabilmek ve bazı tahminlerde bulunabilmek için yeteri kadar malzeme bulunmamaktadır (Yıldız, 1994, s. 45). Ancak şairin en büyük dedesi Hacı Ahmet’in debbağlıkla uğraşan bir ahi ustası olduğu bilinmektedir¹. Sülalenin debbağlıkla ilgisi, şairin babasının amcası olan Recai Efendi vasıtasıyla 1912’lere kadar devam etmiştir. Ahilik (fütüvvet); doğruluk, cömertlik, tevazu, insan sevgisi, misafirperverlik, dindarlık, nefse esir olmamak, zinadan kaçmak, iş ve sanat sahibi olmak, affedici olmak gibi dinî ve insanî esaslara sıkı sıkıya bağlı bir meslek teşkilatı olması yanında, insanın sosyal bünyesini kuvvetlendiren ve sağlam bir nizam içinde yaşamasını temin eden dinî, tasavvufî ve ahlakî bir mekanizmanın da en önemli bölümlerindedir. Dedelerinin bu teşkilattan getirdikleri hayat düsturlarının Arif Nihat’a kadar intikal ettiği, şairin 1933’lerde Mevleviliğe temayülünde bu ailevî geleneğin etkide bulunduğu söylenebilir. Ayrıca yatılı okula gidinceye kadar uzun süre himayesinde kaldığı üvey halası Gülfem

¹ Arif Nihat Asya, 7 Şubat 1904 tarihinde İstanbul’un Çatalca ilçesine bağlı İnceğiz köyünde dünyaya gelir. Şairin en büyük dedesi Kapusuz Hacı Ahmet, Tokat’a bağlı Kapusuz köyünden İstanbul’a göçmüş ve orada debbağlıkla uğraşmış bir ahi ustasıdır. O zamanlar “Mehmet Arif” adıyla anılan şair, ailenin tek çocuğudur ve yedi günlük bebekken babası vefat eder. Annesi, üç yıl sonra Osmanlı ordusunda görevli Filistin’li bir subayla evlenir. Arif Nihat, annesiyle birlikte Filistin’e götürülmek istenir fakat bu talep dedesi tarafından reddedilir ve dedesinin himayesine kalır. Dört yaşına gelen Mehmet Arif Kur’an harflerini öğrenmeye başlar. Kısa bir zaman sonra babaannesi vefat eder ve göçebe hayatı başlar. Osmanlı İmparatorluğu’nun son derece karmaşık meselelerle karşı karşıya olduğu zamanlardır ve Balkan Savaşı’ndan hemen önce İstanbul’a taşınırlar. Bazen halasının, bazen de kendisinin amca dediği, babasının amcası debbağ Recai Efendi’nin yanında kalır (Orakçı, 2003, s. 11–16). Arif Nihat, bu himaye edilmiş macerasını: “*Babamdan dedeme, dedemden halama, halamdan amcama kaldım. Sonunda amcamdan halama dönmüş ve halamdan millete kalmışım.*” (Asya, 2005g, s. 116) diyerek özetler.

Hanım da Çatalca müftüsünün kızıdır ve bu husus, Arif Nihat’ın köklü bir dinî atmosfer içinde yetiştiğine bir delil olarak gösterilebilir.

Kişiliğin oluşumunda nelerin etkili olduğuna dair, dindarlık mı kişiliği, kişilik mi dindarlığı etkiler tartışması vardır. Bu tartışma hakkında dinsel yaşayışın kişiliği, kişiliğin de dinsel hayatı belirli şekillerde etkilediği farklı araştırmacılar tarafından ileri sürülmüştür. Mesela Fromm’a (1993) göre bir dinin Tanrı ve insan anlayışına bağlı olarak ortaya koyduğu dünya görüşü, bireyin kişiliği üzerinde belirleyici bir etkiye sahipken, Allport’a (1950) göre bireyin kişilik özellikleri onun dindarlık şeklini biçimlendirmektedir. İster dinsel inançlar bireyin kişiliği üzerinde, isterse bireyin kişilik yapısı dinsel yaşayışı üzerinde etkili olsun, her iki durumda da, dinin insan davranışları üzerinde şu ya da bu şekilde bir etkiye sahip olduğu ileri sürülmektedir.

Şairin içinde yaşadığı zamanın ve çevrenin özellikleri, onun kişiliğini tanıma hususunda kayda değer bilgiler verebilir. Çocukluk ve gençlik yıllarının büyük imkânsızlıklar içinde geçtiğini, çocukluğunu Balkan felaketinin alt üst ettiğini, sonrasında Birinci Dünya Savaşı ve onun getirdiği yokluk, sefalet ve ıstırapların etkisini uzun yıllar hissettirdiğini söyleyen Arif Nihat (Bakiler, 1975b, s. 42–47), bu trajik manzaranın bireysel plandaki derinliğini ortaya koyar. Şairin söz ettiği yokluk ve ıstırapların nedenlerinden birisi, bütün ülkeyi ilgilendiren savaş ve benzeri olaylar, bir diğeri ise ailesinde ve çevresinde yaşadığı türlü olumsuzluklardır. Henüz yedi günlük bir bebekken babasız kalması, üç yaşındayken annesinden ayrılması, değişik akraba evlerine sığınmak zorunda kalışı, yedi sekiz yaşlarında köyünden göçerek yeni bir çevreye girmesi, uzun süren yatılılık hayatında hiç bilmediği taşra şehirlerine gidişi, savaş yıllarının getirdiği sefaletten ötürü hastalıkların akraba evlerinden canlar alışı onun aile ve çevre hayatının hâkim manzarasıdır.

Yıldız’ın (1994, s. 55–56) belirttiği üzere Arif Nihat Asya’nın kişiliğine dair bilgi verenlerin çoğu onun çok neşeli, esprili, ince ve keskin zekâlı, kalender, hazırcevap, dobra dobra², çok yönlü bir insan olduğu

² Arif Nihat, Malatya’dayken bir müsamerede kendi şiirini okutarak şahsi propagandasını yaptığı gerekçesiyle soruşturma geçirir. Bu tatsızlık Adana’da da devam eder. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel tarafından kendisine, Adana gazetelerine siyasi mahiyette yazılar yazdığının müşahede edildiği, devamı halinde kanuni muamele yapılacağı bizzat ve yazılı olarak ihtar edilir. Buna rağmen yazmaya devam eder. Bakan ihtarının ardından soruşturmalar çoğalır ve okul müdürü tarafından, öğrenciler ve öğretmenler arasında zümreleşmeye sebep olması hasebiyle başka bir vazifeye tayini yolunda kanaat beyan edilir. Yıldız’a (1991, s. 12–13) göre şairin, şiirini okutturup propaganda yaptığı iddiası asılsızdır. Ayrıca önceden şairin hakkında son derece olumlu siciller tanzim eden idareciler, bakan ihtarının ardından kanaat

hususunda ittifak halindedirler. Mütevazı, zengin gönüllü, prensip sahibi, müşfik, cesur, eli açık olduğunu belirtenlerin sayısı da az değildir. Bu hükümler genelde doğru olmakla birlikte, çoğunlukla sanatının ulaştığı son merhale ile ilgilidir. Bu bilgilerden hareketle Arif Nihat Asya’nın kişiliğinin onun dinsel yaşantısını etkilediği söylenebilir. Nitekim Allport’a (1950) göre insanın kişilik yapısı dinsel yaşantısını etkilemektedir. Dolayısıyla içe dönük bireylerde içsel (derunî) bir dindarlık, dışa dönüklerde ise buna uygun (dış beklentiye yönelik) bir dindarlık eğilimi görülmektedir. İçe dönük dindarlar inandıkları dini yaşarlar, dışa dönükler ise dinlerini kullanma eğilimindedirler. Bu sebeple dışa yönelik dindarlara nispetle içe yönelik dindarlar daha az ön yargılı, daha fazla hoşgörülüdür.

Mevlana’nın öğretisi/düşüncesi ile tanışıp Mevleviliğe meyleden Arif Nihat Asya’nın biraz daha derinlik ve sonsuzluk özleyişine geçtiği söylenebilir. Yurdun insanına, diline, Kur’an’ına, nakışına, kilimine, mimari eserlerine Yahya Kemal bakışıyla eğilmiş, bu değerleri yıkmak isteyen ideoloji sahiplerine karşı da davacı ve yergici olmuştur (Kabaklı, 1978, s. 258).

Arif Nihat Asya’nın millî meselelere olan ilgisi, öleceği ana kadar devam etmiştir. Ölümünden birkaç saat önce yaptığı değerlendirme bu özelliğini göstermektedir: *“Yaz bunları, her yerde anlat bunları. Biz Orta Doğu’nun lider devleti olabilirdik. Orta Doğu’yu ihmal eden bizim idarecilerimizdir. Ah nasırlaşmış beyinler! Ah görmeyen gözler! Duymayan kulaklar! Ah haritasını yırttığımın dünyası! Batılı olmak sevdasına tutulduk. Batı bizi bir türlü kabul etmedi. Batının katılığı, taassubu, peşin fikirli oluşu 50 yıl sonra gözlerimizi açar gibi oldu. Geriye dönüp baktığımızda arkamızda Orta Doğu ülkelerini de bulamadık”* (Bakiler, 1975a. Akt. Öner, 1979, s. 80). Ölümünden kısa bir süre önce yapılan bir mülakatta şöyle der: *“İngiltere Turancı’dır, Rusya alabildiğine Turancı’dır; İsraililer de öyle. Bütün bunların içinde ben Turancı olmuşum ne çıkar? Hatay, Hatay dedik Hatay’ı aldık. Hatay demek Turancılık yapmak demektir. Bugün de Kıbrıs Kıbrıs diyoruz ve mis gibi Turancılık yapıyoruz. İnşallah onu da alırız. Benim daha nice Turan’larım var... Saymakla bitmez”* (Karapınar, 1972. Akt. Orakçı, 2003, s. 17). Burada ilk etapta şairin bir dogmatizm içinde olduğu akla gelebilir. Rokeach’ın (1960) belirttiği üzere dinsel dogmatizm *“kapalı bir zihinsel yapıya sahip olma”* anlamına gelir. Gerçi bu anlamda da

---

değiştirmiştir. Edirne Lisesi Edebiyat Öğretmenliğine tayin olan şairin Adana’dan sürgün edilmek suretiyle ayrılması halkı çok üzer ve büyük bir kalabalık tarafından uğurlanır (Yıldız, 1991, s. 15).

dinsel dogmalara kuvvetli bir bağlılık söz konusudur ancak dinsel dogmalara sıkı sıkıya bağlı olan herkes dogmatik bir zihinsel yapıya sahip değildir. Çünkü dogmatik düşünce tarzı sadece dinden kaynaklanmamakta, din karşıtı pek çok düşünce akımı da mensuplarında dogmatik bir zihinsel yapının oluşumunu besleyebilmektedir (Argyle, 2000; Hökelekli, 1993; Vergote, 1999).

Yapıcı’nın (2002) belirttiği üzere dinsel açıdan dogmatik olanları ayırt edici temel özellikler; dünyayı tek biçimli, siyah-beyaz olarak algılama ve ara tonları görememe, ön yargılı tutum ve davranışlar göstermeye eğilimli, yenilenmeye ve değişime kapalı, farklı görüşlere ve öteki inanç gruplarına karşı hoşgörüsüz ve tahammülsüz olmasıdır. Bu anlamda dinsel dogmatizm dış dini gruplara yönelik olumsuz bakışın zihinsel boyutunu oluşturmaktadır. Bu bilgilerden hareketle Arif Nihat Asya’nın, millî benlikten kopmamak şartıyla her türlü yeniye açık ve değerli olan her eskiye bağlı olduğu söylenebilir.

Arayış Dönemi

İnsanoğlu, doğumdan ölüme kadar farklı dönemlerden geçerek beden yapısına, içinde bulunduğu yaşa göre farklı özellikler gösterir. İnsan hayatı genel olarak çocukluk, gençlik, yetişkinlik, orta yaşlılık, yaşlılık ve ihtiyarlık olmak üzere altı evreye ayrılır. Bu evrelerde birinden diğerine geçişte kesin yaş sınırları yoktur fakat gelişimde belirli ve ardışık bir seyir izlenir (Kulaksızoğlu, 2000, s. 17).

İnsanın yaşam boyunca geçirdiği bu değişim ve gelişmeler gelişim psikolojisinin konuları içinde yer alır ve o, insanın ana rahmine düşmesinden ölümüne kadar geçen zaman sürecinde geçirdiği değişim ve gelişimi inceler (Kayıklık, 2003, s. 14). Bu dönemler ve yaş sınırları; bebeklik (0–2 yaş), ilk çocukluk (2–6 yaş), son çocukluk (6–11 yaş kızlar, 6–13 yaş erkekler), ilk ergenlik (11–15 yaş kızlar, 13–17 yaş erkekler), son ergenlik (15, 17–21 yaş), yetişkinlik (21–40 yaş), orta yaş (40– 60 yaş) ve yaşlılık (60 ve üzeri yaş) olarak kabul edilir (Peker, 1993, s. 101). Bu dönemlerin her birini diğerinden ayıran belirgin özellikler vardır. Bireyin kişilik gelişimi ve bireydeki dinsel özellikler bunlardandır. Örneğin ergenlik, bireyin çocukluktan yetişkinliğe geçişini sağlayan bazı özelliklerinden dolayı diğer gelişim dönemlerinden farklı bir dönemdir. Gençin kendini, hayatı ve toplumu sorgulayarak eskisinden farklı bir şekilde dünyayı algılamaya başladığı bu dönemde en önemli sorunlardan biri, ilk olarak Erikson tarafından dile getirilen “kimlik krizi” veya “kimlik karışıklığı” olarak adlandırılan kendini tanıma ve tanımlamada çektiği sıkıntıdır. Böyle bir

dönemde dini yaşantı da hayatın bir uzantısı olarak sorgulama ve eleştiriden kurtulamaz. Soyut düşünme kabiliyetinin gelişmeye başlaması ve okulun, çevrenin ve tecrübelerinin yardımıyla genç insanda çevresindeki olayları tahkik etme, her şeyin hakikatini anlama, problem tahlilleri ve üst seviyede genellemeler yapma becerisi meydana gelir (Kula, 2002, s. 37).

Bu gelişim dönemlerinden hareketle Arif Nihat Asya’nın hayatını ilk yetişkinlik dönemi ve sonrası şeklinde iki kısma ayırarak incelemenin daha isabetli değerlendirmeler yapmamıza vesile olacağı kanaatindeyiz. 1936 yılına kadar devam eden ve şairin edebi hayatından çıkarılmasını istediği ilk yetişkinlik döneminin aslî unsurları hüznün, ruhî sıkıntı ve fikrî huzursuzluktur. 1924’te yayınlanan *Heykeltıraş* ve 1930’da yayınlanan *Yastığının Rüyası* adlı şiir kitaplarını, bu iki eserinde imza olarak ‘Asya’ soyadını kullanmadığı gerekçesiyle reddetmesinin ve bunların kendi eseri olarak bilinmesini istememesinin sebebi, gençlik yıllarında düşüncedeki arayışlarıyla ilgilidir (Öner, 1979, s. 15; Orakçı, 2003, s. 16). Osmanlı Devleti’nin çöküş sürecinin bunalımı ve yirminci asrın ilk yıllarında doğan sanatçıların büyük çoğunluğunda rastlanan bu ruh halinin, Arif Nihat’ta günahkârlık duygusu, ölüm düşüncesi ve intihar arzusu, inanç sarsıntısı, kaderden ve zamandan şikâyet halinde tezahür ettiği söylenebilir (Yıldız, 1994, s. 56).

Şairin gençlik yıllarında kaleme aldığı bazı şiirlerinden hareketle onun bir dönem arayış içinde olduğunu söyleyebilmek mümkündür. “*Her zevkin içinde var benim adım / Günahlar esiri bir derbederim / Yalnız affedilmek zevki duymadım*” (Asya, 2005a, s. 247) diyerek her türlü zevki tattığını ifade eden şairde bir günahkârlık duygusu hâkimdir. Yaptığı davranışlardan zevk aldığını söylemekte fakat bundan pişmanlık da duymaktadır. Çünkü kendisini günahlarına teslim olmuş bir derbeder olarak nitelendirmektedir. Onun için affedilmek yaşadığı bütün zevklerin en tatlısı olacaktır. Fakat kendisini günahkâr olarak gören şairde bir ümitsizlik hâkimdir. Bu duygularla bazen ölmeyi bile istediği, hatta bunun intihar arzusunun da dönüştüğü görülebilir. “*O kadar yorgunum ki bari Azrail olsun / Gelip koluma girse / Olmasaydı uzakta beni düşünen bir kız / Ve siz olmasaydınız / Varlığımı toprağa sererdim anneciğim*” (Asya, 2005a, s. 226) diyerek hiç görmediği ve yaşayıp yaşamadığını dahi bilmediği annesine seslenen şairin, gençlik yıllarında bazı ruhi çalkantılar içinde olduğu sezelebilmektedir. Kendisini hayata bağlayan tek şey, yıllardır özlemine çektiği annesini görebilme ümididir. Yaşamaktan ötürü çok yorulduğunu söyleyen ve Azrail’in randevuya hemen gelmesini arzulayan Arif Nihat, daha da ileri giderek randevudan önce hayatına son vermeyi bile

düşündüğünü belirtmektedir. Şair, bıkkınlık ve bezginlik duygusuna kapıldığı için ölümü istemekte ve onu bir sığınak olarak görmektedir (Yıldız, 1994, s. 58). Ölüm kendiliğinden gelmese bile onu kendi eliyle getirmek istediği zamanlar olmuştur. “*Kalbimi ölümün önüne serdim / Hayatım bir avuç toprak olsaydı / Onu bir hamlede kendim çiğnerdim*” (Asya, 2005a, s. 251). Şair için hayat, bir avuç topraktan öte bir değer taşımaktadır. Çünkü kendisini sevenlerin bulunması onu bu isteğinden vazgeçiren önemli sebeplerdir.

Şairin gençlik yıllarında esaslı inanç sarsıntılardan geçtiğini şu ifadelerinden de anlamak mümkündür: “*Silinir yaşanmış bir rü’ya / Yaşayan atılır ve unutulur / Ölüsem zindana atılır bir nur / Kazanan ahiret, kaybeden dünya / Artık ne gülmek var, ne de ağlamak / Çürütür hisseden bir kalbi toprak / Çelenkle, Yasin’le bir ölü için / Bir yaprak, bir nefes öldürülmesin*” (Asya, 2005a, s. 234) diyerek ölünün arkasından okunan Yasin’in ölü için nefes tüketmek olduğunu söylemektedir. Ölümü trajik bir hadise olarak görmekte ve hisseden kalbi çürüten bir olgu olarak tasavvur etmektedir. Hayat bir rüyadır ve ölüm, bir rüyayı siler gibi hayatı silip götürmektedir. Şairde günahkârlık duygusunun hâkim olduğunu bu dizelerde de görebilmekteyiz. Nitekim onun için ölümün manası, bedeninin toprağa atılması ve unutulmaya terk edilmesidir.

Ölünün arkasından okunan Yasin’i nefes tüketmek olarak kabul eden şairdeki inanç sarsıntıları bazen buhran denilebilecek kadar derin olmuştur: “*Lakin hiç minnetim yoktur sabaha / Güneşin doğduğu yere bakarak / Madeni bir sesle güldüm Allah’a*” (Asya, 2005a, s. 252) ve “*Menhus bir anında yetiştim bu cihanın / Keşti-i dalalette de batsam yeri vardır / Hiç secde mi ister ululardan ulu Yezdan / Ben secde deyip uykuya yatsam yeri vardır*” (Asya, 2005a, s. 239–240) dediği dizelerinde görüleceği üzere kutsallar karşısında oldukça isyankâr bir tavır takınılmaktadır. Dünya ile barışma ümidini bu derece yitiren şair, bir yandan kendi kaderini kurcalamaya, bir yandan da kaderden şikâyet etmeye başlar. “*Kaderin küstü bugün benliğime / Bari munis kalemim sen küsme*” (Asya, 1921. Akt. Eski, 2008, s. 248) diye seslenen şair, kaderinin kendisine küsüp zulmettiğini düşünmekte ve onunla hesaplaşmak istemektedir. “*Hiç korku duymadım hayaletlerden / Bu gece derdimle yalnız kalınca / Zulüm hesabını sordum kaderden*” (Asya, 2005a, s. 253) ifadesiyle hayaletlerden korkmadığını söyleyen şair, dertleriyle baş başa kalıp bunaldığında içinde hissettiği acıyı bir zulüm olarak nitelendirmekte, bunu da kadere bağlamaktadır. Şairin korku duymadığını söylediği hayaletler onun kendi içine döndüğü, benliği ile baş başa kaldığı zamanlarda yine kendisinin icat ettiği düşmanlardan

başka bir şey değildir. Gençlik ya da ilk yetişkinlik döneminde yaşadığı bunalımlar onda bir yandan dine ilgisizliği, bir yandan da bu ilgisizliğin beraberinde getirdiği manevi boşluğu meydana getirmiş ve ruhsal bunalımla başa çıkma sürecini olumsuz etkilemiştir. Bunalımları ve dine ilgisizliği, özellikle felek ya da kaderle ciddi bir hesaplaşma içinde olması, çocukluk ve ergenlik döneminde anne-baba sevgisi ve ilgisine açlık çekmesiyle ilişkilidir. Şairin bu devrede kendisinde hâkim olan unsurlar ruhî sıkıntı ve fikrî huzursuzluktur.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, insan hayatı dinamik bir süreç olunca tüm hayatı boyunca insanın kişilik özelliklerinin yaşamına zaman zaman farklı şekillerde yansıdığı görülmektedir. Nitekim Adler’in (1973, s. 196) belirttiği gibi sınırları kesin olarak belirlenmiş mizaçlara çok az rastlanmaktadır ve bir mizacın diğer bir mizaca dönüştüğü sık sık görülmektedir. Hayatın değişmeyen ama insanı değiştirmeye zorlayan bazı gerçekleri vardır ve bunların lehte veya aleyhte baskıları sonucu insanın ruh ve fikir dünyasında farklılıklar meydana gelir. Arif Nihat Asya’nın da duygu ve düşüncelerinde bazı değişikliklerin görülmesi anlaşılabilir. Şairin elli beş yıllık sanat hayatında kaleme aldığı şiirlerine ve hakkında söylenenlere baktığımızda, varlığını idrak macerasında bazı tutum, kanaat ve inanış merhalelerinden geçtiği düşünülebilir.

Durulma Evresi

Arif Nihat Asya, 1933’lerde Mevleviliğe meyletmiş ve daha sonra 1936’dan önce yazdığı iki şiir kitabını reddetmiştir. Artık şair, otuz yıllık bir ömrü geride bırakmış ve kendisini, hayatı ve insanı daha iyi tanıma imkânına kavuşmuş bir yetişkindir. Kayıklık’ın (2003, s. 77) belirttiği üzere insan orta yaş dönemine geldiğinde, kendi durumunu değerlendirmeye alır. Orta yaş insanının en önde gelen sorunu, uygun kararlar alarak uyumlu bir yaşam biçimini ifade eden olgunluk düzeyine ulaşmaktır. Bundan sonra bireyin ilgi ve faaliyetlerindeki çeşitlilik azalmaya başlar. Önemsiz veya az önemli olanlar geri planda kalır, daha önemli olanlar üzerinde durulur. Birey için artık hayat daha sade bir hal almaya başlar ve önemli olan şeyler etrafında odaklanılır. Bu dönemde birey, önceki dönemlere oranla yaşamında dine daha farklı ve daha fazla yer verme eğilimindedir. Daha önce çeşitli nedenlerle az da olsa dinsel deneyim sahibi olan orta yaş insanı, içinde bulunduğu bunalım, kararsızlık ve gerilimlerden kurtulmak ve izleyeceği yeni yolu bulmak için dine ilgi gösterebilir (Hökelekli, 1993, s. 285).

Arif Nihat Asya’nın 1933’lerden sonraki şiirlerine baktığımızda şairde dinî tasavvufî duyusu ve düşünüşün verdiği haz ve heyecana, kendine

duyduğu güvene, çevreye uyum ve tabiat sevgisine rastlamak mümkündür³. Örneğin ilk olarak “Kur’an” başlığıyla yazdığı, daha sonra “Şüphe” başlığı ile değiştirdiği bir rubaisinin (“*Daldan oku, bülbül, yine Kuran’ı bana / Aç, sevgili ay, sihirli dünyanı bana / Gelsin bu ilahi geceden beklediğim / Al şüphemi, rüzgâr, getir imanı bana*” (Asya, 2005b, s. 258) eleştirilmesi üzerine şunları söyler: “*Burada iman buhranı geçirmiş kimselerin (şek)ten (yakın)e gidişleri dile getirilmiştir. Böyle insanlar vardır; bizde de en meşhuru (Tazarru’name) sahibi Sinan Paşa’dır. Ben de böyle bir şüphe devresi geçirmiş; hem kendimin, hem benzerlerimin, geçit yerlerindeki ruh halini terennüm etmiş olabilirim. İstikamet karardan tereddüde değil, tereddüitten karara olduğuna göre, bir yanılma da, yanılma da söz konusu değildir*” (Asya, 2005h, s. 232).

Din psikolojisi alanında yapılan çalışmalarda dindarlık ile kişilik arasındaki ilişki sıklıkla bahsedilir. Din ile kişilik arasında karşılıklı bir ilişkinin mevcut olduğunu vurgulayan Uysal (2006, s. 94), insanın doğuştan getirdiği özelliklerle çevreden kazandığı özelliklerinin bir bütün oluşturduğunu söyler. Ona göre, insanın sonradan kazandığı özellikleri, yani karakter yapısı, toplumun ahlaki ve dini değerlerine göre şekillenmektedir. Bu da din ile kişilik arasında doğal bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca beraberinde bir dünya görüşü getiren her din, kültür içerisinde özümşenerek bireylerin zihinsel ve ruhsal yapılarını etkileyip şekillendirmekte ve onlara neyi nasıl görmeleri gerektiğine dair kılavuzluk yapmaktadır (Yapıcı, 2003, s. 141). Arif Nihat Asya bir yazısında; “*Metafizğe inanırım; çünkü bütün yollar ona çıkar ve milletimin bir dili olduğu gibi, bir dini de vardır*” (Asya, 2005f, s. 128) der. Bu sözünde görüleceği üzere madde ve mana mukayesesinde maddeciliği reddetmesinin sebebi, Yıldız’ın (1994, s. 97) belirttiği üzere şairin asıl cevherini dinden alan bir maneviyatçılığı benimsemesindedir. “*Ben, dünyada fizik devrinin haddini bildirecek bir metafizik devri bekleyenlerdenim*” (Asya, 2005h, s.

³ Arif Nihat Asya, emekliye ayrıldığı tarihte elli sekiz yaşını henüz doldurmuştur ve hareketli bir meslek yaşamının eseri olarak esaslı bir müşahede birikimine sahiptir. Bütün bunlar kendisine emeklilik hayatının hemen başında geniş bir yayın faaliyetini davet edici unsurlar haline gelir. Şair, yurdun birçok yerinde düzenlenen toplantıların, şiir matinelere en çok aranan şahsı olarak gençliğe şiiri sevdireci çalışmalarda bulunur. 1974’te milli sanat değerlerimizi ortaya çıkarmak, yerli-yabancı çevrelere tanıtmak ve korumak; sanatı haysiyet ve hürriyetine kavuşturmak gayesiyle kurulan “Sanat Derneği”nin kurucuları arasında yer alır. Çok yönlü ve yoğun sanat çalışmalarına devam ederken birkaç defa kalp krizi geçiren ve 1974’ün sonlarına doğru hastaneye kaldırılan şair, 5 Ocak 1975 tarihinde vefat eder (Orakçı, 2003, s. 11–14).

146) dediği dizesinde yine düşünüş tarzında dini inancının kuvvetli bir tesire sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Arif Nihat Asya’nın gerek kendi eserlerinden, gerek kendisiyle yapılan sohbetlerden, gerekse yakınlarıyla yapılan mülakatlardan hareketle şairin kişiliği hakkında kayda değer bilgiler elde edilebilir. Örneğin şair, dost çevresi son derece geniş olan bir insandır. Kızı bir televizyon programında şunları söyler. “...insanlara olan sevgisi... Ben hayatımda bu kadar çok insanı yüreğine sığdırabilen başka bir kişi görmedim. Öyle bir yürek ki bu kadar sevgiyi nasıl alabiliyor? Gönül zenginliği diyebileceğim tarafı bence çok önemliydi” (Yıldız, 1991, s. 37).

Şairin kızı Fırat Asya, bir dergide yaptığı röportajda babası ile ilgili hatıralarını şöyle anlatır. “...Çepeçevre şahsi prensiplerle örtülmüş bir dünyadır bu. Öyle prensipler ki babam hayatı boyunca onlar için fedakârlık ve mücadele etmiş, bu prensiplerin dışına asla çıkmamış, çıkmayı düşünmemiştir. İşte, dışarıdan sert görünen bu dünyanın içi alabildiğine yumuşak, sıcak, derin ve romantiktir. Sevgi, şefkat doludur. Bu aşk, Allah’a ve O’nun yarattığı canlı cansız her şeyeydi” (Öner, 1979, s. 69). Şairin: “Yolum cebimdedir benim; çıkarır, önüme serer, yürürüm (Asya, 2005h: 16)” deyişinde kendi kendine yeterlik ve kararlılık, “Senin ayaklar altına serilmiş paralarını eğilmesini bilenler toplayabilir” (Asya, 2005h, s. 24) sözünde haysiyetine düşkünlük, “Senin gibi üç sıfır daha bulsam arabama tekerlek yapardım” (Asya, 2005h, s. 32) deyişinde ise çok sert bir üslupla ortaya konulmuş bir duruş vardır. Şairin bu sözlerinden prensip sahibi bir insan ve prensiplerinden taviz vermeyen bir karakterde olduğu düşünülebilir.

Arif Nihat’ın şahıslara yönelttiği tenkitlerden hareketle hicve ve nükteye düşkün bir kişiliğe sahip olduğunu görmek mümkündür. Onda hicvin dozu bazen aşırıdır ve kelimeler bazen oldukça serttir. Bu mizacını kendisi şöyle dile getirir: “Söz dinlemeyen, disipline sığmayan benim gibi dik kafalılar ütü tutmayan kumaş gibidir: tatlı söylemeye çalışırım olmaz; arada bir kelime bazen pilav yerken diş kıran taş gibidir” (Asya, 2005h, s. 110).

Arif Nihat, kendisiyle barışık bir insandır. “...Benim yüzüm güzel bir yüz değildir fakat yüzler içinde bana en çok yakışanı odur...ve aynalar için değil, benim içindir! Güzel değildir, sevimli değildir, belki manalı da değildir. Fakat gelmiş, gelecek bütün yüzlerin bana en çok yakışanıdır. Hilkat, onu verirken benim fikrimi sordu da verdi. Benim iyi, benim dost, benim kardeş yüzüm” (Asya, 2005h: 214) dediği nesrinde şair, iyisiyle kötüsüyle sahip olduğu özellikleri kabul eden ve benimseyen, iç huzuru

yakalamış bir insan olduğu izlenimi vermektedir. Şair bir röportajında insanın bütün zaafalarını ortaya koyabilmesi ve onları gözler önüne serebilmesi gerektiğini, ruhun ancak bu şekilde temizlenebileceğini, kendisinde Melamiliğin de olduğunu ve kişiliğini bu yönde değiştirmeye gayret ettiğini söylemiştir (Yıldız, 1994, s. 89).

Şair bir şiirinde de tok gönüllü bir insan olduğunu, az ile yetinmeyi kendisine ilke edindiğini şu sözleriyle ifade eder: *“Buyrun!’ dediler... Yok gözümüz çokta, dedik / Zaten yerimiz uzakta bir nokta... dedik / Şayet, dediler, olursa bir hacetiniz... / Allah’a şükür, mertebemiz tokta!... dedik”* (Asya, 2005b, s. 241). Nitekim eşinin anlattığına göre, Arif Nihat paraya katiyen kıymet vermeyen, maaş zarfını hiç açmadan arkadaşlarının masasına koyup herkesin ihtiyacı kadar almasını, kalan paranın kendisine yeteceğini söyleyebilen bir insandır (Yıldız, 1994, s. 89). Burada onun maddiyata önem vermediği gibi başkalarına yardım etmekten hoşlanan bir şahsiyet olduğu söylenebilir. Meslek hayatında dürüst karakteri ve her yerde cesareti, mertliği, kibarlığı ile tanınan Arif Nihat, tutku derecesindeki yurtseverliği, millî değerlere bağlılığı, zarif nükteleri, hoşgörülü, rind mizacı ile de bulunduğu çevrelerin çoğunluğu tarafından tanınan ve sevilen bir insan olmuştur (Kabaklı, 1978, s. 257).

Kader Algısı

İslamî anlamda kader inancı, iman esaslarından birisi olup Allah’ın yarattığı her şeyin akıbetini kendine has bilgisiyle önceden takdir ettiğine ve bunu bildiğine inanmaktır. Buna göre insanlar kaderleri doğrultusunda yaşamak durumundadır. Ancak Allah’ın her şeyi önceden bilmesi insanların iradesine engel olmak anlamına gelmemektedir. Zira kader inancında esas olan tercihin kuldan, yaratmanın Allah’tan olduğudur. Diğer bir deyişle bireye hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine inanması, böylece bu hayır ve şerri uygulamada özgür ve yapıp etmelerinin kendi sorumluluğunda olduğunu kabul etmesi tavsiye edilir.

Arif Nihat Asya’nın kader konusundaki düşüncelerini incelerken onun çocukluk dönemi dinî yaşayışı hakkında pek bilgimizin bulunmadığını söyleyebiliriz. Ancak onun gençlik yıllarının başlarında dinî açıdan bir takım şüphe taşıyan sorularının olduğunu biliyoruz. Nitekim insan belli bir zaman ve mekânda, bir takım sosyal ve kültürel geleneklerin hâkim olduğu bir ortamda yaşarken orada hâkim olan geleneksel, bireysel ve toplumsal telkinlerin altında kalması doğaldır. Böyle olunca onun bireysel nitelikleri yani karakteri, huyu, ahlakı, inancı bu atmosfer içinde etkilenecek, yaşadığı kültürel ve sosyal çevrenin etkisiyle belirli bir ölçüde anlam kazanacaktır

(Baymur, 1983, s. 273). Başka bir ifadeyle insanın yaşama tarzının ve davranış kalıplarının şekillenmesinde içinde doğup büyüdüğü yakın çevresinin önemli bir etkisi vardır (Yapıcı, 1997, s. 259).

Çocukluk ve gençlik yıllarının büyük imkânsızlıklar içinde geçtiğini, çocukluğunu Balkan felaketinin alt üst ettiğini, sonra Cihan Savaşı ve onun getirdiği yokluklar, yoksulluklar, ıstırapların etkisini uzun yıllar sürdürdüğünü (Bakiler, 1975b, s. 49) belirten şairin, zamanın akışı içinde yer yer ya da zaman zaman İslamî inançla ilgili sarsıntılar yaşadığını biliyoruz. Din Psikolojisi alanında, söz konusu dindarın dini dünyasını ortaya koyan ferdi materyaller olarak biyografilerden faydalanılmaktadır. Burada dindarın ailesi, çevresinin manevi ve kültürel havası, hayatında inançla ilgili önemli dalgalanmaların olup olmadığı biyografiyi yakından ilgilendirmektedir (Yavuz, 1986b, s. 29–30). Yirminci asrın eşliğinde ve ilk yıllarında doğan sanatçılarımızın büyük çoğunluğunda rastlanan bu ruh haline Arif Nihat’ta da rastlanmaktadır (Yıldız, 1994, s. 56). O, burada bir yandan kendi kaderini sorgulamaya çalışırken, bir yandan da bundan şikâyet etme eğilimindedir. “*Kaderim küstü bugün benliğime / Bari munis kalemim sen küsme!*” (Asya, 2005a, s. 241) diyen şair ruhi bir huzursuzlukla karşı karşıyadır. Zaman zaman kaderiyle barışık olmadığı izlenimini veren şairimiz, böyle durumlarda yine de bir çıkış kapısı aramakta ve bunun bir yolunu bularak rahatlama yoluna gitmek istemektedir. Böyle bir kurtuluşun bilincine ulaşan Arif Nihat, içindeki bu halini dışa yansıtarak hem içten hem de dıştan rahatlamayı ısrarla beklemektedir.

Aslında o, kendi içerisinde çelişkiler yaşamaktan hoşlanmayan birisidir. “*Hiç korku duymadım hayaletlerden / Bu gece derdimle yalnız kalınca / Zulüm hesabını sordum kaderden*” (Asya, 2005a, s. 253) ifadesiyle hayaletlerden korkmadığını söyleyen şair, dertleriyle baş başa kalıp bunaldığında içinde hissettiği acıyı bir zulüm olarak nitelendirmekte ve bunu da kadere bağlamaktadır. Bütün bunlar şairimizin gençlik yıllarında zaman zaman kendi içine sığmaz olduğunun bir belirtisidir.

Arif Nihat’ın, şiirlerinin ilk devresindeki hayata tepkili ya da olumsuz bakışını reddettiğini ve bu çileye yakın havadan memnun olmadığını, yetişkinlik çağında kaleme döktüğü şiirlerinden anlayabiliriz. Zira o, otuz yıllık bir ömrü geride bırakmış ve kendisini, hayatı ve insanı daha iyi tanıma imkânına kavuşmuş durumdadır. Esasen insan bir bütün olarak değerlendirilecek olursa o bedeni, ruhi ve sosyal ihtiyaçları karşılandıkça veya bu hususta kaygılarından ve sıkıntılarından kurtuldukça kendisini daha çok mutlu hissedecek hale gelecektir. Çünkü insan, varlığının

nedenini, niçin bu dünyada bu hayatı yaşadığını zaman zaman kendisine sorar ve içten içe bu sorulara cevaplar arar (Koç, 1995, s. 10). Aslında o, bu sorularıyla varlığına bir anlam vermek ister ve yaşayışına en azından kendi ölçülerine göre değer bulabilmeyi arzu eder. Kendini tanıyan kimse, gerek iç dünyasında, gerekse dış dünyasında cereyan eden hadiselerin farkına varır ve bu farkında oluş hali ona kendi kendini yönetebilme imkânını da verir (Cüceloğlu, 1995, s. 94–95). “*Kazayı, belayı, eceli / Habil’i, Kabil’i / Melek olduğuna güç inandığım / Azrail’i / Affettim / Seni de / Takdir, mukadderat, kader / Seni de affettim*” (Asya, 2006a, s. 32) ifadesiyle şairin bazı konularda yeni fikirlerinin oluştuğunun farkına vardığı ve kader hususundaki düşüncelerinin değiştiği söylenebilir. Nitekim takdir ve mukadderat söylemleriyle Allah’ın her şeyi kendi yapısı içinde bir denge üzerine yarattığını ve bu dengenin devamlı olduğunu kabul ediş söz konusudur. Kader ve takdir kelimelerinin yüce Allah’a isnadı, O’nun yaptığı işlerin bir nizamı, ölçüsü ve hikmeti olduğunu bildirir. Ayrıca bu husus O’nun her şeyi bir hikmete göre yaptığını ve lüzumsuz, manasız, gelişigüzel, rast gele hiçbir iş yapmadığını gösterir (Tunç, 1987, s. 2). Allah’ın hiçbir şeyi boşuna yaratmadığını ve başıboş bırakmadığını iyice anlamaya başladığını gördüğümüz şair, bu durumun ilk olarak insanın dünyaya gelişiyle başladığını düşünmektedir. “*Ruh Hakk’ın ve beden arzundur / Biri gökler, biri yer teslimi / Bu küçük mirasın / Böyledir, böyle olur taksimi*” (Asya, 2005d, s. 42) şeklinde insanın yaratılış ve dünyaya geliş merhalelerini tasvir eden şair, ilahi dengenin muntazam taksimini anlatmaktadır. Bu düşüncelerden hareketle şair “*Geceyi hor görmek, biraz da günah / Arasına konmuş iki gündüzün / Gece dediğin bir köprüdür siyah / Bir ucu akşam bir ucu sabah / Bugünden yarına nasıl geçerdik / Bu sağlam köprüyü kurmasa Allah?*” (Asya, 2006a, s. 188) diye sorar. Gece ve gündüz kendilerine verilen görevi aksatmadan yerine getirmekte ve bu döngü böylece devam edip gitmektedir. İnsanlar da tıpkı gecenin ve gündüzün birbiri ardına yürüyüp gittiği gibi yaşamlarını sürdürmektedirler. Öyle ki geceler önümüzden bir siyah tespih gibi geçip gitmektedir ve nur arayan gözlerimize ışıkları testi testi, kadeh kadeh dökken ve bu tespihi bir çeken vardır (Asya, 2006a, s. 46). O da bu muhteşem döngüyü böyle takdir eden Allah’tır.

Arif Nihat’a göre insanın hayatı tamamen kaderin elindedir. “*Beytiz, satırız, kinayesiz, teşbihiz / Yollarda bugün şiir, yarın tarihiz / Ta’kübederiz adım adım kafileyi / Şaşmaz kaderin elinde bir tesbihiz*” (Asya, 2005b, s. 32) ifadesiyle şairin kader konusundaki fikirlerinin netleştiği görülebilir. Ona göre insanların dünya hayatında kendilerine verilmiş bir yol haritaları vardır ve herkes kendisine çizilen yolda ilerlemektedir. “*Bir gün suyun ufkunda*

dumanlar görürüz / Bir gün kıydan engine taş yüzdürürüz / Yelken, yakamoz, kandil, ırıp, ağ derken / Bahtın bize gösterdiği yoldan yürürüz” (Asya, 2005b, s. 170) diyen şairimiz yaşanan her şeyin Allah’ın tayin etmesiyle gerçekleştiğine ve sadece insanların değil yaratılan her canlının kaderin elinde olduğuna inanmaktadır. “*Avare geçen ömrü ömür zannederiz / Yolcum, suyu keyfince yürür zannederiz / Gıptayla bakıp zaman zaman gökyüzüne / Rüzgârları hür, kuşları hür zannederiz*” (Asya, 2005b, s. 243) diyerek Allah’ın yarattığı her bir varlığın bu ilahi nizam içerisinde hareket ettiğini düşünmektedir. Bu durum, Allah’a bağlılığının da bir ifadesidir. Şair, kaderin insan hayatına hâkim olduğunu ve insanın da kaderine mahkûm olduğunu şu sözleriyle dile getirir. “*Rüzgârlara binsen de dolaşsan dehri / Gezsen yedi iklimde bin bir şehri / Derman bulamaz derdine yolcum kimse / İçtirse eğer “la” kadehinden zehri*” (Asya, 2005b, s. 259). Eğer insanın kaderinde şunu veya bunu yaşamak yoksa o insan ne yaparsa yapsın bir faydası yoktur. Şairin başka bir ifadesiyle, ezelde kişinin hidayete ermesi takdir edilmemişse onun hidayete ermesi mümkün değildir (Asya, 2005d, s. 188).

Şairin düşüncelerine göre insanoğlu iradesini kullanarak isteklerini tayin etmede serbest hareket edemez. Onun davranış ve tutumlarına ilahi güç tarafından bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Onun için, ortaya çıkan fiiller insanın hür iradesini istediği gibi kullanmak suretiyle belirlenen ürünler değildir. Çünkü kader denen hadise onun kendi elinde değil, bunu tayin edenin kontrolü dâhilinde gerçekleşen bir şeydir. Burada şairin düşüncelerine göre insanların özgür olmadıkları veya yaptıklarından sorumlu tutulamayacakları gibi yanlış bir anlama da ortaya çıkabilir. Ancak şair, “*Şu dünyada boş durma da istersen balıklara şemsiye yap!*” (Asya, 2005h, s. 34) diyerek, insanın kendisine takdir edileni bilemediği için ona düşenin hayatını yaşarken yapabileceği işleri beklenen doğrultuda, durmadan yapmasının gerekli olduğunu düşünmekte, aynı zamanda bunu takdirle birlikte değerlendirmeyi doğal karşılamaktadır⁴. Bu ifadesinden hareketle şairin ehl-i sünnetin kader anlayışını içine yerleştirdiğini düşünüyoruz.

⁴ Şairin takdire razı olduğuna dair hayatının dönüm noktalarından biri olarak kabul edilebilecek bir örnek verebiliriz. Arif Nihat Asya, ilk eşi Hatice Sena Hanım’dan boşandıktan kısa bir süre sonra, 1941 yılında Adana Erkek Lisesi Kimya Öğretmeni Servet Akdoğan’la evlenir. Şair, ilk eşinde bulamadığı mutluluğu ikinci eşinde tattığını bir şiirinde şöyle dile getirir. “*Ne şiidir, ne de şöhrettendir / Mutluluk, Arif’e, Servet’tendir*” (Asya, 2005e, s. 137). Ayrıca Yıldız’ın (1991, s. 10) belirttiği üzere şair, şiirin ikinci mısrasında ebced ile evlilik tarihi olan 1941’i verir.

Nitekim Arif Nihat’a göre Allah, insanlara doğru ve yanlış ayırt edebilmeleri için akıl vermiştir ve bu özellikle tercih hakkı onu diğer varlıklardan farklılaştırır. Özgür iradesiyle seçim yapabilen insan, bundan dolayı işlediklerinden sorumlu tutulmuştur. Şairin deyişiyle insana düşen görev, hayatın mana ve değerini kavrayıp onun kendisinden beklediği istikamette yürümesi ve kendi vazifelerini yapmasıdır. Bir şeyi yapıp yapmamak insanın elindedir. Nitekim kaderim böyleymiş diyerek savunma mekanizması geliştirmek yanlış bir davranış olacaktır. İnsanın hayattayken elinden gelenin en iyisini yapması gerektiğini düşünen şairimizin, boş durmamak amacıyla balıklara şemsiye yapmak gibi tezat oluşturan, insanı hem güldürüp hem de düşündüren bir işi tavsiye etmesiyle, İslam’ın emrettiği şekilde kader ve tevekkül ilişkisini doğru şekilde anlayarak içine sindirdiği söylenebilir. O, imanının verdiği bu güvenle, elindeki kalemle nereye gittiğini soran kişiye “sevk-i mahfuzdaki” yanlışları düzeltmeye diyerek cevap vermektedir (Asya, 2005d, s. 31). Şair burada nüktedan kişiliğini ortaya koymaktadır. Nitekim halk dilinde alınyazısı olarak adlandırılan kader meselesini çok iyi anlamış ve aslında kaderin kendisine çizdiği yoldan gittiğini değişik bir şekilde anlatmaya çalışmıştır.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki Arif Nihat’ın şiirlerinde ortaya çıkan düşüncelerine baktığımız zaman ehl-i sünnetin kader anlayışına uygun olarak, insanın fiillerini Allah’ın yarattığını ve onları üretirken Allah’ın takdirinin söz konusu olduğunu düşünerek o istikamette yürümesi gerektiğine inandığını söyleyebiliriz. Şair, kadere inanmaktadır ve onu metafizik bir mesele olarak irdelemek yerine net bir tavırla kabullenmiş, bunu da muhtelif yorumlarıyla göstermiştir. Burada şu hususu da hatırlatmakta fayda vardır. Aslında kader konusu bireyin düşünce dünyasında kolayca çözülebilen bir konu değildir. Bu alandaki düşüncelerin arttırılmasının insanı zihinsel bulanıklığa götürebileceği öngörülerek Hz. Muhammed müminlere bu konuyu tartışmaktan kaçınmalarını tavsiye etmiştir. Suyuti’den (1938, s. 347) aktarılan bir hadiste Hz. Muhammed, “Kaza ve kader bahis konusu edildiği zaman dilinizi tutunuz.” diyerek, kaza ve kader hususunda tartışmayı hoş karşılamadığını belirtmektedir. Çünkü kader meselesinin tartışılması kişiyi bu konuda yanlış yorumlara, bu da istenmeyen davranışlara sürükleyebilmektedir.

SONUÇ

Arif Nihat Asya’nın hayatında dönüm noktası sayılabilecek ve hayatına yön verdiğini düşündüğümüz bazı olaylar tespit edilmiştir. Öksüz ve yetim olarak büyümesi, çocukluğunu savaşların ve işgallerin getirdiği felaketlerin alt üst etmesi, eğitimi için şehir şehir dolaşması, ilk eşinden boşanması gibi bazı olaylar onun edebî sanatına yansıyan kişiliğini etkileyen önemli yaşantılardır. Bunlar Arif Nihat’ta sürekli bir hüzün halini ve hasret duygusunu beslemiştir. Öksüzlük duygusu ve anne hasretinin şairin ilerleyen yaşlarında bile dinmediği söylenebilir. Nükteleriyle perdelemeye çalıştığı ve şahsiyetinin önemli bir parçası olan hüzün hali de bu ilk yirmi yılın mirası olarak görülebilir.

Şiirlerine, yazılarına yansıyan ve düşünce dünyasının temelini oluşturan esaslar *millî değerler*, *Türklük şuuru* ve *millî kültürdür*. Geniş olarak milliyetçilik sözüyle anlatılabilecek olan fikirleri, birçok doruklardan geçerek duygu zenginliği, kültür artımı ve yaşama çeşitleri ölçüsünde gelişmiş ve daha da olgunlaşmıştır. İslam’ın ruhlarda meydana getirdiği ürpertiye, töre ve geleneklerin insan hayatına verdiği disiplini ve bütün yaratılmışları yaratandan ötürü aynı sıcaklıkla kucaklatan ilahi sevgiyi, bağlanılacak yüce değerler olarak göstermiştir.

Türk milletinin değerlerine bağlılık, İslamî inançlar, gelenekler, vatana karşı derin bir sevgi onun dünya görüşünü oluşturur. Tarihi ve mistik yönleri ağır basan bir milliyetçilik anlayışını sanatına rehber yapan şair, millî edebiyatın ilk şartının, milleti ve milliyeti kabul etmek ve bunlara karşı olmamak olduğunu belirtmiştir. Çok renkli, çok konulu ve değişik biçimlerde şiirleriyle orijinal bir şahsiyet sahibi olduğunu ortaya koyan Arif Nihat, dünün bugünün ve yarının meselelerini bir Müslüman ve Türk gözüyle incelemiş ve çerçevelerini millî ve manevî değerlerin çizdiği bir pencereden bu meselelerin teşhisini yapmış ve tedavi için çareler sunmuştur.

“Bayrak” şiirini yazdıktan sonra “Bayrak Şairi” olarak ün salan, millî ve manevî değerler karşısında son derece hassas olan şair, bu değerlere yönelik her türlü hareketle mücadele etmiştir. Hayatın ve insanların aksayan ve gülünç taraflarını nükte yönü ağır basan bir hiciv ile sergileyen Arif Nihat’ın dili dosta, güzele bal şerbet; kötüye, çirkine, bağnazlığa ise zehir zemberek olmuştur.

Şairin gençlik yıllarına rastlayan devrede kaleme aldığı şiirlerinde onun arayış içerisinde olduğu, dinî inanç gelişiminde ise bazı inanç sarsıntıları yaşadığı tespit edilmiştir. Fakat ruhî çalkantılar ve huzursuzluklar yaşayan şair, yıllar geçtikçe olgunlaşmış ve arayışları, yerini

kesin kanaatlere bırakmıştır. Nitekim gençlik döneminde yazdığı ve muhtevasında yoğun fikri dalgalanmaların olduğu *Heykeltıraş ve Yastığının Rüyası* adlı iki şiir kitabını reddetmesini bu kanaatimize delil olarak ileri sürebiliriz.

Gençlik yıllarında yazdığı bazı şiirlerinde zaman zaman kaderiyle barışık olmadığı izlenimini veren şair, dertleriyle baş başa kalıp bunaldığında içinde hissettiği acıyı bir zulüm olarak nitelendirmekte ve bunu da kadere bağlamaktadır. Yetişkinlik çağında kaleme aldığı şiirlerine baktığımızda ise kader konusunda net bir tavır sergilemektedir. Ona göre Allah, her şeyi kendi yapısı içinde bir denge üzerine yaratmıştır ve bu denge devamlı olarak sürüp gitmektedir. Şaire göre insanın hayatı tamamen kaderin elindedir. İnsanların dünya hayatında kendilerine verilmiş bir yol haritaları vardır ve herkes kendisine çizilen yolda ilerlemektedir. Netice olarak şairin, kadere yürekten inandığını ve onu metafizik bir mesele olarak irdelemek yerine net bir tavırla kabullendiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Adler, A. (1973). *İnsan Tabiatını Tanıma*, (Çev. Ayda Yörükân), Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.
- Allport, G. W. (1950). *The individual and his religion: A psychological interpretation*. London: The Macmillan Company.
- Argyle, M. (2000). *Psychology and religion: An introduction*. London: Routledge.
- Asya, A. N. (2005a). *Ses ve Toprak*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2005b). *Rubaiyyat-ı Arif I*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2005c). *Rubaiyyat-ı Arif II*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2005d). *Dualar ve Aminler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2005e). *Fatihler Ölmez ve Takvimler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2005f). *Kubbeler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2005g). *Top Sesleri*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2005h). *Kanatlarını Arayanlar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2006a). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asya, A. N. (2006b). *Kökler ve Dallar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bakiler, Y. B. (1975a). “Arif Nihat Asya’nın Son Nüktesi Son Endişesi”, *Töre Dergisi*, S. 45.
- Bakiler, Y. B. (1975b). “Arif Nihat Asya’dan Dinlediklerim”, *Töre Dergisi*, Sayı: 49, 42–47.

- Baymur, F. (1983). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp ve Anka Yayınevi.
- Burger, M. J. (2006). *Kişilik*, (Çev. İ. E. Sarıoğlu), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1995). *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Fromm, E. (1993). *Psikanaliz ve din*. (Çev: A. Arıtan), İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Hökelekli, H. (1985). “Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü”, *Diyanet Dergisi* 2, 16-28.
- Hökelekli, H. (1993). *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kabaklı, A. (1978). *Türk Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları.
- Kaya, M., (1998), “Benliğin Gelişimi ve Kendini Gerçekleştirme”, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı.
- Kayıklık, H. (2003). *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*, Adana: Baki Kitabevi.
- Koç, T. (1995). *Ölümsüzlük Düşüncesi*, İstanbul: İz Yayınları.
- Kula, M. N. (2002). “Gençlik Döneminde Kimlik ve Din”, (Edt. H. Hökelekli), *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* içinde (ss. 31–70), Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004), *Kişilik ve Din*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Orakçı, C. (2003). *Arif Nihat Asya*, Ankara: Alternatif Yayınları.
- Öner, S. (1979). *Arif Nihat Asya*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Peker, H. (1993). *Din Psikolojisi*, Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayınevi.
- Rokeach, M. (1960). *The open and closed mind*. New York: Basic Books.
- Sayılgan, A. (1975). “Şairin Ölümü”, İstanbul: *Töre Dergisi*, Sayı: 45.
- Tunç, C. (1987). “Kader ve Kaza Hakkında Düşünceler”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kayseri.
- Vergote, A. (1999). *Din, İnanç ve İnançsızlık*, (Çev. Veysel Uysal), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Yapıcı, A. (1997). *İslam'da Tövbe ve Dini Yaşayıştaki Rolü*, Ankara: Beyan Yayınları.
- Yapıcı, A. (2002). Dini yaşayışın farklı görüntüleri ve dogmatik dindarlık. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2), 75-117.
- Yapıcı, A., (2003), “Fiziksel ve Sosyal Hadiselere Sebep Atfetmede Dinin Rolü”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1), 127-165.

- Yavuz, K., (1982). “Din Psikolojisinin Araştırma Alanları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, 87-108.
- Yavuz, K., (1983). *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yavuz, K., (1986a). “Dini İnançın Gelişmesinde Nativizm ve Tecrübecilik Problemi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, 129-142.
- Yavuz, K. (1986b). “Din Psikolojisinde Metot Meselesi ve Yeni Gelişmeler”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, 153-185.
- Yıldız, S. (1991). *Arif Nihat Asya-Nesirleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yıldız, S. (1994). “Arif Nihat Asya’nın Şiiri”, *Doktora Tezi*, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı.